
Hatvani József

A MOTTÓ: „ISTEN, SZERETET, MUNKA”

Egy méltó monográfia: Bóna Kovács Károly (1897–1970)

„...E kiadvány arra is érdemes, hogy esetleg elindítója, úttörője legyen egy olyan sorozatnak, amely a Bóna Kovács Károlyhoz hasonlóan gazdag életművet örökül hagyó salgótarjáni művészekre hivatott emlékezni...” Az idézet Pusztta Béla polgármester által – a Balassi Bálint Megyei Könyvtár kiadásában, 2003-ban megjelent – Bóna Kovács Károly monográfiához írt Ajánlás egy részlete.

A Szilasi András által szerkesztett, ízléses, B.5. méretnagyságú, karcsú kis kötet eleganciájával esztétikailag azonnal megkapott. Az elefántcsontszínű papíron barna színnel megjelenített Times típusú betűk és az ugyancsak barna színnel nyomott képek és ábrák jól harmonizálnak. A monográfia végén a művész alkotásaiból láthatunk egy gazdag és – szó szerint is – színes válogatást.

A könyv utolsó oldalán található *Tartalomból* kitűnik: az említett *Ajánlás* után Czinke Ferenc írta az *Előszót*, továbbá két tanulmány és egy előadás képezi a könyv szubsztanciáját. Czinke hozzáértése és lényeglátása azonnal és pregnánsan megmutatkozik, amikor Bóna Kovács számos nagyszerű alkotása közül is a 25. losonci gyalogezred elesett katonáinak emlékére készített dombormű, a Szent József oltár, a Kálvária-domb stációi és Báthori István köztéri szobra kegyeletből, alázatból, szívből-lélekből fakadó ihletettségére apellál.

Szemléletesen sommázza a művész szakmai kvalitásait, rámutat az alkotó-művész emóciógazdag emberi értékeire. „Érzékenységből fakadó jellemzőkészsége, pszichológiai ellentmondásokra építő alkotómódszere mindig a lényegre koncentrált”. Czinke Romain Rollandot idézi: „Alkotni annyi, mint megölni a halált”. Hozzáfűzi: Bóna Kovács Károly is ezt tette!

H. Szilasi Ágota „...jön az idő, és lépései alatt elkopnak a gyönyörű emberarcok...” című tanulmányában Bóna Kovács Károly művészetét komplex módon közelíti. Egyrészt a művész életútjának történelembe ágyazott ívét rajzolja meg, másrészt a művész pályaképének társadalom és művészi irányzatok által formált teljes spektrumát is bemutatja. Nagy értéke, hogy alkotóművészetének egyes kiemelt darabjait megkülönböztetett figyelemmel is elemzi.

A szerző elmélyült munkáját mutatja a monográfia végén található *Jegyzetek* 185 hivatkozásból álló halmaza. Ezzel nemcsak pontosítja, gazdagítja a tanulmányban foglaltakat, de a befogadást is könnyebbé teszi a csak átlagos (képzőművészeti) ismeretekkel rendelkező olvasó számára is. A monográfia kronológiában felépített, a szerző gondolatmenete logikus, nyelvezete világos, definícióiban precíz, stílusa könnyed, élvezetes.

A tanulmány írója a XIX. és XX. század fordulójának ellentmondásokkal teli időszakába vezeti olvasóját. „Rövid idő, mintegy fél évszázad alatt érett várossá a századfordulón az egyébként koraközépkorban benépesedett, nemesi várakkal ékesített hegycsúcsok közé zárt tarjáni völgyben rejtőző terület, mely a nagyipar értékei következtében egységes település helyett különböző üzemek köré szerveződött részekből kapcsolódott össze.”

Röviden feltárja a művész családjának gyökereit és a társadalmi struktúrában is elhelyezi a famíliát: „Az Osztrák–Magyar Monarchia csaknem egész területéről betelepülők, a gyorsan iparosodó Salgótarjánban munkát keresők között találjuk azt a Gömör megyei Osgyánból (ma Szlovákia) átköltözött családot is, melynek legkisebb gyermeke volt Károly, akkor Kovács Károly.”

A művészettörténész szerző mélyebb elemzésre többnyire a Czinke által is említett alkotásokat érdekmesíti. Így például a Kálvária-„komplexum” megszületését és a 25. losonci gyalogezred emléktáblájának elkészítését analizálja alaposan, nagy körültekintéssel és műgonddal. Utóbbi kapcsán érzékelteti a művészi alkotások utóéletét, hatalomfüggését – fennmaradását vagy éppen megsemmisítését -, amivel „lassan száz év elteltével is, nehezen tudunk mit kezdeni.”

H. Szilasi Ágnes kitűnő várostörténeti visszatekintést is prezentál, amikor így ír: „Dr. Förster Kálmán (1885–1971) a várossá nyilvánított Salgótarján polgármestere volt 1922 és 1944 között. E lucskos, sáros, rendezetlen ipari településből polgármestersége idején lett város. Programjának és gyakorlatának középponti tennivalóját először a város rendezése... másodszor a városi léthez szükséges közigazgatás, a szociális intézményrendszer... harmadszor a lakosság általános viszonyának – benne az értelmiség jelenléte és megbecsülése – képezte.”

Sajnálatos – és némi hiányérzetet is kelt az olvasóban – hogy Bóna Kovács életútjának utolsó, 1957–1970 közötti szakaszáról vajmi keveset tudunk meg, bizonyára azért, mert maga H. Szilasi Ágota sem jutott elegendő információhoz. Amit közöl velünk a művész életének és munkásságának erről a 13–14 évről az már egy hosszú út nehéz és szomorú finise és végállomása. „...az 1956-os események után ismét Budapestre, Rákoshegyre költözött családjával. Egészségi állapota egyre rosszabbra fordult. Megbízásokat kapott még a Képzőművészeti Alaptól hazai és külföldi megrendelők

---

kérésének kielégítésére, de a megerőltető fizikai munkát igénylő szobrászati megbízásokat már egyre nehezebben tudta teljesíteni... Tanítványai még fel-felkeresték budapesti lakásán, de egészségi állapota egyre romlott: második szívinfarktusát 1970. június 26-án már nem élte túl."

A tanulmány szerzője, a Salgótarjánból elszármazott H. Szilasi Ágnes művésztírói munkásságának köszönhetően jól ismert a *Palócföld* olvasói előtt. Ráadásul 1997-től öt éven keresztül Salgótarjánban a Nógrádi Történeti Múzeum muzeológusaként dolgozott. Itt került közelebbi kapcsolatba a város XX. század elejei és kortárs művészetével. 1993 októberétől az egri Dobó István Vármúzeum főmuzeológus-művészettörténésze. Kutatási területe elsősorban a múzeum gyűjteményéhez kapcsolódik. Ezen kívül a magyarországi akvarellfestészet XIX. és XX. századi alakulása érdekli és motiválja.

Csongrády Béla *Nemcsak alkotóművésznek volt kiváló* című tanulmányában nem elsősorban a művész életútja, alkotómunkája áll a szerző figyelmének fókuszában, hanem művésztanárként és pedagógusként inkább maga az ember, aki 1945–1956 közötti időszakban Baglyasalján, egy kis közösségben – családjában, barátai és tanítványai között – éli mindennapjait, tanít, szervez, kommunikál, viselkedik.

Ez a kisebb lélegzetű tanulmány kitűnően egészíti ki H. Szilasi Ágnes monográfiáját, az előbbinél részletesebben és mélyebben fejtheti ki ezt a rövidebb, de meghatározó pályaszakaszt, amelyet Csongrády nem véletlenül, inkább a „megfigyelés lehetősége” miatt választhatott ki. Itt tudja igazán megragadni a fiatalokra figyelő, a tehetségeket felkaroló, a pedagógia érzékkel és szervezőtehetséggel is megáldott embert, bemutatni habitusát, kontúrosan megrajzolni karakterét.

„A baglyasaljai évtized rendkívül fontos szakasza volt Bóna Kovács életpályájának, munkásságának, mert az alkotó munkája mellett ekkor volt legintenzívebb művészetpedagógusi tevékenysége.” Bóna Kovács járja az üzemeket, figyeli, felkarolja a fiatal tehetségeket, tanít az általános iskolában, szakkört vezet, magántanulókat képez, miközben fest is, „elsősorban a megélhetés miatt.”

E korszakában legfőbb „műveként” – ahogy azt Csongrády részletesen, olvasmányos stílusban kifejti – megalakítja a Munkás Művészeti Főiskolát, amelyet 1949-ben hivatalosan is szabad-iskolává nyilvánítanak.

A szerző mintegy sommázva a művész e korszakát így ír: „Bóna Kovács Károly művészet-pedagógiai munkássága nagymértékben járult hozzá a megye későbbi élénk és sikeres képzőművészeti életének megalapozásához.”

Bóna Kovács tanítványai közül féltucat szobrász-, festő- és iparművész is vall mesteréről. Mindannyian tisztelettel beszélnek róla, elismeréssel emlékeznek rá. Különböző élethelyzetekben láttatva a művészt, megemlítik

---

reneszánsz alaposságát, hozzáértését, pedagógiai érzékét, természetszeretetét, élettapasztalatát, művészi és emberi értékeit.

A szociografikus elemekkel tűzdelt tanulmány harmonikusan illeszkedik a könyv vezető monográfiájához. A szerző tudja, mit akar és információit, a művész jól megválasztott korszakából, könnyen hozzáférhető helyen, autentikus személyektől (interjúalanyoktól) szerzi meg. Így tanulmánya még hitelesebb, még közelebb viszi az olvasót a művész megismeréséhez, szellemiségéhez is. Ezt segíti az „Irodalomjegyzék” is, amely a két szerző közös „forrásanyaga”, amit érdemes lett volna feltüntetni.

Kismonográfiája utolsó soraiban Csongrády azt írja Bóna Kovács Károly művészetpedagógiai munkásságáról, hogy „...Így lett teljes, így vált igazán gazdaggá élete, amely szellemi örökségében hagyományozódik tovább.” Igaza is van.

A könyv harmadik „önálló” darabja Bóna Kovács Károly *A művészetről* szóló előadása. A művész ismerte a hallgatóság igény szintjét, ezért (is) nem bocsátkozik mélyebb művészettörténeti elemzésbe, a művészeti irányzatok értékelésébe. „Különben is egy művészeti irány életrevalóságát csak az idő bizonyíthatja, de hogy művészi-e vagy sem egy-egy szobor, vagy kép, azt a hozzáértő megérzi.” – állítja.

A művész előadó nagyon is a mindennapi realizmus talaján marad. Talán a hallgatóság soraiban ülő potenciális támogatók megnyerésére is gondolva vázolja fel a művészet és a művészek sanyarú helyzetét, amikor „a mindennapi gondok súlyos malomkövei”-ről beszél, és akkor is, amikor imígyen igyekszik részvétet kelteni: „...a beérkezettnek mondott művészek a nyomorúság kenyere [...] tengődnek.” Mintegy művészi hitvallása elemeként szögezi le: „...bármilyen irány híve is a művész, a természetből kell kiindulnia.”

Bóna Kovács szóban forgó előadása hétköznapiasan reális, sőt populáris volt. A művészetnek szándékozta megnyerni a publikumot, és – nehéz helyzetében, igazán érthető módon – magának meg a pártfogókat. Előadása – és ez volt egyik figyelemre méltó jegye – kisebb kor- és társadalomrajz is volt egyben, még ha kevésbé szívderítő is.

Az, hogy Bóna Kovács Károly gazdag életpályája megörökített és a szellemi öröksége egyáltalán hagyományozódhat, abban a méltatott monográfia szerzőinek vitathatatlan érdeme van. Gárdonyi Géza gondolata jut eszembe: „A tudós azt keresi, ami igaz. A művész azt, ami szép. Mindenki más azt, ami neki hasznos.” Meggyőződésem, a könyv szerzői az igazat és a szépet is keresték. A monográfia méltó módon adja vissza a művész mentalitását, hitvallását is, amelyet pregnánsan fejez ki – ahogy azt feleségtől tudjuk, és az ajánló sorokban olvashatjuk – szimbolikus közös zászlajukra írt mottó: „Isten, szeretet, munka”.

Azt hiszem, praktikus lett volna, ha a terjedelmes, tömény tanulmányt – amelyben könnyen elveszik a kevésbé figyelmes olvasó – alcímekkel tagolni. A szövegek illusztrációk, dokumentumok gazdagítják a művet, segítik az eligazodást is, de nem pótolják az alcímek funkcióját, a figyelem fókuszálását, irányítását, terelését.

Csongrády Béla tanulmánya esetében – paradox módon – kisebb kifogás tárgya lehet az, ami nincs benne, jelesül a művész pedagógiai és szervező tevékenysége 1949–1956 közötti időszakának elemzése. Szerencsés lett volna az is, ha maga (is) adott volna egy összegzést a művész legjellemzőbb személyiségjegyeiről.

A szerkesztő, Szilasi András érdeme a *Műtárgyjegyzék*, a *Kiállítások* és az *Életrajzi kronológia* könyvbe való „felvétele”, melyek mindegyike nagyszerű adalék a művész munkássága mélyebb megismeréséhez. A könyv külső borítójának fülszövegében – helyesen – lehetőséget adott a szerzőknek a „személyes hangvételi” bemutatkozásra.

A szóban forgó Bóna Kovács Károly monográfia – ahogy erre a város polgármestere is érdemesítette és amint ez a könyv második és harmadik oldalának tetején látható „feliratozásból” is kitűnik – remélhetően egy új folyam, a *Művészet és művészek Salgótarjában* elnevezésű sorozat első, talán meghatározóan méltó darabja lett.

A kiadvány megjelenését széles körű összefogás segítette, élen a Kovács családdal, városi önkormányzattal és a megyei közgyűléssel. Példaértékű a tucatnál is több magánszemély szponzori tevékenysége. Hasonló támogatásra lesz szükség, hogy a sorozat további darabjai – Iványi Ödönről, Czinke Ferencről és más művészekről szóló monográfiák – megjelenhessenek.

Az imponálóan ízléses könyv a Bencze Péter vezette Polár Stúdió nyomdaüzem dolgozóit minősíti, a kitűnő fotókat és remek reprodukciókat Rigó Tibor készítette, a grafikai szerkesztés Horváth Zsolt érdeme. Az egész kiadvány – úgy ahogy van – nagyszerűen összerakott opusz, jó szívvel ajánlható minden potenciális olvasó szíves figyelmébe.

(Salgótarján, 2003.)

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Keszthelyi Rezső (Bp.); Csiki László (Bp.–Márkháza); Pintér Sándor (Bp.), Jenei Gyula (Szolnok); Varga Dániel (Bp.); Lukáts János (Bp.); Koppány Zsolt (Bp.); Fráter Zoltán (Bp.); Zalányi Kinga (Bp.); Michael Castro (USA); Luzsicza István (Fót); Szabó Andrea (Balassagyarmat); Hahnné Duray Éva (Losonc); Baráthi Ottó (Salgótarján); Sulyok Bernadett (Salgótarján–Bp.); Hatvani József (Salgótarján); Prikler Mátyás (Pozsony)

„Valóban csak merész s alakító szellem
kell egy új világot kitárni előttünk.”

(Madách Imre)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Nógrád Megye Önkormányzata, valamint az 50. éves *Palócföld* irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat szerkesztősége a 2004. évre meghirdeti a

MADÁCH-PÁLYÁZATOT.

A pályázaton olyan, eddig nem publikált, máshol egyidőben be nem nyújtott esszével, tanulmánnyal, riporttal, szociográfiával, interjúval lehet nevezni, amelyek elemzik, bemutatják, föltárják a magyar szellemi és kulturális élet irodalmi értékeit, történeti jelenségeit és jelenkori eredményeit, illetőleg amelyek Madách Imre korára, életére, életművére, annak utóéletére vonatkozó új gondolatanyagot, adalékot tartalmaznak.

Maximális terjedelem: 15 flekk (1 flekk 1350 karakter)

A pályamunkákat 3 példányban 2004. november 15-ig lehet benyújtani a *Palócföld* Szerkesztőségének címére (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)

A pályázatot a *Palócföld* folyóirat szerkesztősége által felkért zsűri bírálja.

A pályázat díjai:

I.	120 000 Ft
II.	100 000 Ft
III.	80 000 Ft

Eredményhirdetésre 2005 januárjában, a Madách-ünnepség keretében kerül sor.

Nógrád Megye Önkormányzata

Palócföld Szerkesztősége

„Egy nemzet intelligenciája csak akkora nagy,
amekkora irodalma mutatja.”

(Mikszáth Kálmán)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Nógrád Megye Önkormányzata, valamint az 50. éves *Palócföld* irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat szerkesztősége a 2004. évre meghirdeti a

MIKSZÁTH-PÁLYÁZATOT.

A pályázaton eddig nem publikált, máshol egyidőben be nem nyújtott szépirodalmi művekkel lehet nevezni.

Maximális terjedelem: 15 flekk (1 flekk 1350 karakter)

A pályamunkákat 3 példányban 2004. november 15-ig lehet benyújtani a *Palócföld* Szerkesztőségének címére (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)

A pályázatot a *Palócföld* folyóirat szerkesztősége által felkért zsűri bírálja.

A pályázat díjai:

I.	120 000 Ft
II.	100 000 Ft
III.	80 000 Ft

Eredményhirdetésre 2005 januárjában, a Madách-ünnepség keretében kerül sor.

Nógrád Megye Önkormányzata

Palócföld Szerkesztősége

PRIKLER MÁTYÁS

Pozsonyban született 1982-ben.

A Pozsonyi Magyar Gimnáziumban érettségizett. Gyermekkorától foglalkozik fényképezéssel, munkái többek között a *Kalligram* folyóiratban jelennek meg. 2003 szeptemberében kezdte meg tanulmányait a Pozsonyi Filmművészeti Főiskolán, játékfilmrendezői szakon.

Kiállítása 2002-ben Pozsonyban volt, közösen édesapjával, Prikler Lászlóval és 2003-ban Salgótarjánban, a Balassi Bálint Megyei Könyvtárban.

Prikler Mátyás fotója (2002)

